

İnfertilite ve yaşam kalitesi: Sistemik derleme

Infertility and quality of life: A systematic review

Merve Çağlar¹, İlkay Güngör Satılmış²

ÖZ

AMAÇ: İnfertil bireylere tanı işlemleri için uygulanan testler, tedavi seçeneklerine ilişkin karar verememe, tedavi sürecine ilişkin yeterli bilgilendirilmeme, tedaviler ve sonuçları ile ilgili yaşanan anksiyete ve ambivalan duygular, tanı ve tedavi sürecinde yaşanan fiziksel sıkıntılar ve ağrı gibi nedenler infertil bireylerin yaşam kalitesini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu derlemenin amacı infertil bireylerde yaşam kalitesi ile ilgili yapılmış ve yayınlanmış çalışmaların gözden geçirilmesi ve sistematik olarak incelenmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM: Sistemik derleme türündeki bu çalışmada anahtar kelime olarak "infertility and quality of life" kullanılarak Pubmed, Science Direct ve Medline veri tabanları taranmıştır. Ocak 2014-Şubat 2019 tarihleri arasında uluslararası dergilerde yayınlanmış çalışmalar değerlendirilmiş olup tarama sonucunda 495 çalışma elde edilmiştir. Dahil etme/dışlama kriterlerine uygun 12 çalışma derleme kapsamına alınmıştır.

BULGULAR: İncelenen çalışmaların sonucuna göre infertil bireylerin fertil bireylere göre yaşam kalitelerinin daha düşük olduğu belirlendi. İnfertil bireyler cinsiyet yönünden karşılaştırıldığında infertil kadınların infertil erkeklere göre yaşam kalitesinin daha düşük olduğu belirlendi. Yaş, eğitim, kültürel farklılıklar ve önceki tedavilerden olumsuz sonuç almak gibi faktörlerin yaşam kalitesi üzerine etkili olduğu görüldü. Aynı zamanda tamamlayıcı alternatif tıp yöntemleri ve maneviyatı kullanma gibi başatma mekanizmalarının yaşam kalitesini artırdığı belirlendi.

Sonuç: Üreme fonksiyonunu yerine getirememek ve ebeveyn olamamak gibi toplumsal rollerini yerine getiremediğini düşünmek gibi faktörler ve tedavi süresince yaşananların (yoğun ilaç kullanımı, oosit toplanması gibi invaziv işlemlere maruz kalma, semen verme, gebelik sonucunun yarattığı beklenti ve kaygıların artması vb.) etkisiyle yaşam kalitesi düşmektedir. Bu nedenle hemşirelerin, infertil bireylere bakım verirken tanı ve tedavi sürecinin her aşamasında bireylerin yaşam kalitesini değerlendirmesi önemli ve gereklidir.

Anahtar Kelimeler: infertilite, yaşam kalitesi, hemşirelik bakımı

ABSTRACT

OBJECTIVES: The tests performed for diagnostic procedures, lack of decision about treatment options, insufficient information about treatment process, anxiety and ambivalent feelings about the treatment and results, physical problems experienced during the diagnosis and treatment process and pain, negatively affect the quality of life of infertile people. The aim of this study is to systematically review the published studies about quality of life in infertile people.

METHODS: In this systematic review; Pubmed, Science Direct and Medline databases were examined by using "infertility and quality of life" as the keyword. Studies published in international journals between January 2014 and February 2019 were evaluated and 495 studies were obtained. 12 studies complying with the inclusion/exclusion criteria were included in the study.

RESULTS: According to the results of the studies, it was determined that infertile people had lower quality of life than fertile people. Infertile women were found to have lower quality of life than infertile males. Factors such as age, education, cultural differences and negative results from previous treatments were found to be effective on quality of life. It was also found that coping mechanisms such as complementary alternative medicine methods and the use of spirituality increased the quality of life.

CONCLUSION: Quality of life decreases due to factors such as unable to perform reproductive function and social roles, and experienced during the treatment period (intense medication use, exposure to invasive procedures such as oocyte retrieval, semen administration, increased expectation and anxiety caused by pregnancy, etc.). Therefore, it is important for nurses to assess the quality of life of individuals at every stage of the diagnosis and treatment process while providing care to infertile people.

Keywords: infertility, quality of life, nursing care

Giriş

Yaşam kalitesi, Dünya Sağlık Örgütü'ne göre kişilerin amaçları, kaygıları, beklentileri, standartları ile ilgili olarak yaşadıkları kültür ve değer sistemi içinde hayattaki kendi

pozisyonlarını algılayışları olarak tanımlanmaktadır.^[1] Yaşam kalitesi; mutlu olma ve yaşamdan keyif almayı içeren, genel anlamda iyi olmayı tanımlayan bir terimdir.^[2] Yaşam kalitesi bireylerin sahip olduğu kültürel, psikolojik, fiziksel ve sosyal pek çok faktörden etkilenmektedir.^[3] Yaşam kalitesini etkileyen faktörlerden biri de infertilitedir.^[4]

Dünyada prevalansı %3,5 ile %16 arasında değişen infertilite, yaşamsal bir kriz dönemi olarak algılanmaktadır.^[5,13] İnfertilite tanısı için uygulanan testler, tedavi seçeneklerine ve sürecine ilişkin yeterince bilgilendirilmeme, tedaviler ve sonuçları ile ilgili yaşanan anksiyete ve ambivalan duygular gibi nedenlerle infertil bireylerin yaşam kalitesi

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi/ Correspondence:

Asistan Merve Çağlar
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi,
Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Tel. +90 537 504 80 17
E-mail: mervecaglar90@hotmail.com

Geliş/ Received: 22.05.2019

Kabul/ Accepted: 10.07.2019

düşmektedir.^[6] İnfertilitenin yaşam kalitesi üzerine bir diğer olumsuz etkisi de meydana getirdiği toplumsal baskı nedeniyle olmaktadır. Dünya genelinde pek çok kültürde çocuk sahibi olmak bir statü ve değer kazanmak olarak algılanmaktadır. Toplumların çiftlere yaptığı psikolojik ve kültürel baskı nedeniyle çocuk sahibi olamayan bireyler kendilerini mutsuz ve yetersiz olarak hissetmektedirler.^[7] İnfertilite, bireylerde toplumdan dışlanmaya, erkeklerde başarısızlık duygusuna, çiftler arasında uyumsuzluğa neden olarak yaşam kalitesini düşürmektedir.^[8] İnfertil bireylerde yaşam kalitesi; stres ve psikososyal sağlıkla ilişkili olarak üreme sonuçlarını etkilemektedir.^[9] İnfertil bireylerin yaşam kalitesinin değerlendirilmesi, bireylerin psikososyal sağlığını ve üreme sonuçlarını olumlu etkileyecek hemşirelik girişimlerinin planlanmasına katkı sağlayacaktır. Bu derlemenin amacı infertil bireylerde yaşam kalitesi ile ilgili yapılmış ve yayınlanmış çalışmaların gözden geçirilmesi ve sistematik olarak incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma infertil bireylerde yaşam kalitesini inceleyen çalışmaların sonuçlarını incelemek amacıyla yapılmış bir sistematik derlemedir. Bu amaçla anahtar kelime olarak “infertility and quality of life” kullanılarak Pubmed, Science Direct ve Medline veri tabanları taranmıştır. Ocak 2014-Şubat 2019 tarihleri arasında uluslararası dergilerde yayınlanmış çalışmalar değerlendirilmiştir. Tarama sonucunda 495 çalışma elde edilmiş olup dahil etme/dışlama kriterlerine uygun 12 çalışma inceleme kapsamına alınmıştır (Şekil 1).

Çalışmaya dahil edilme kriterleri

1. Ocak 2014-Şubat 2019 tarihleri arasında uluslararası bir dergide yayınlanmış çalışmalar,
2. Orijinal ve kantitatif nitelikte çalışmalar,
3. Yayın dili İngilizce olan çalışmalar, derleme kapsamına alınmıştır.

Çalışmanın dışlama kriterleri

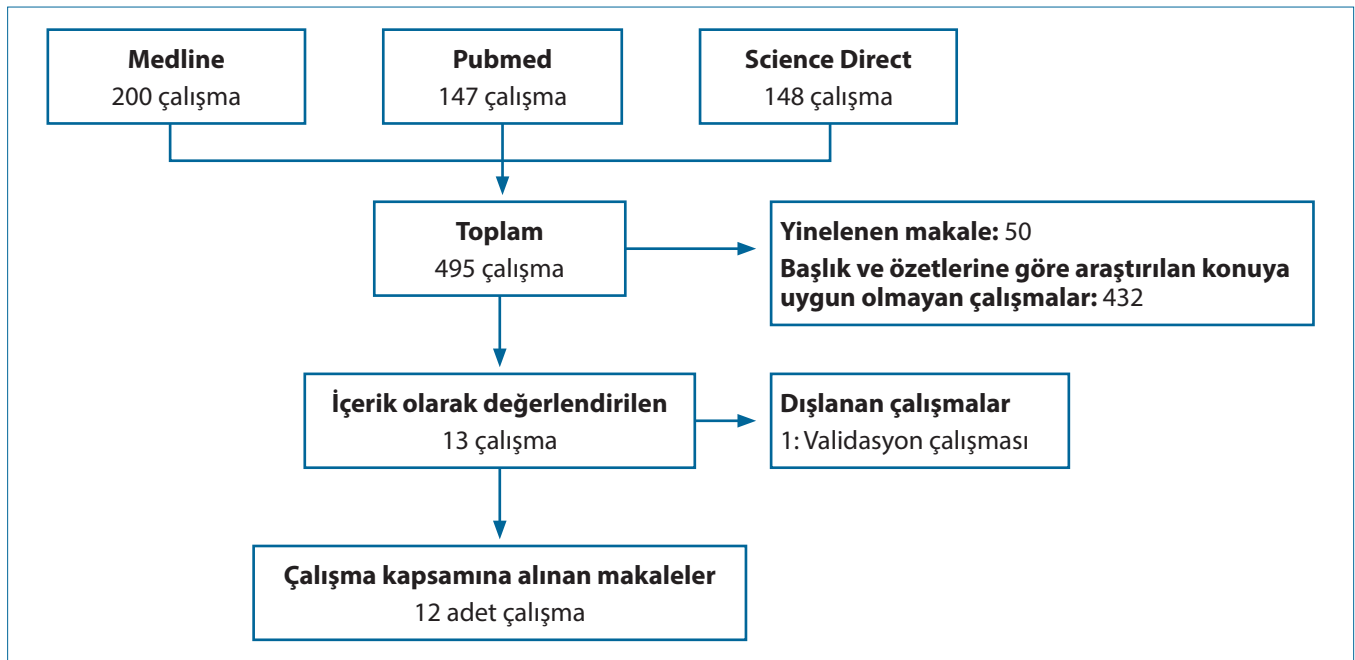
1. Derleme, geçerlik-güvenirlik ve olgu sunumu niteliğinde çalışmalar,
2. İngilizce dışı farklı dillerde yayınlanan çalışmalar, derlemeye dahil edilmemiştir.

Araştırma Soruları

1. İnfertilite kadınların yaşam kalitesini etkiliyor mu?
2. İnfertilite erkeklerin yaşam kalitesini etkiliyor mu?
3. İnfertil kadınlar ve infertil erkekler arasında yaşam kalitesi yönünden bir fark bulunuyor mu?
4. İnfertil çiftlerde yaşam kalitesini etkileyen faktörler nelerdir?

Bulgular

Bu çalışmada on iki adet araştırma makalesi incelenmiştir. Çalışmaların özellikleri ‘yazar/yazarlar (yıl), başlık, araştırma tipi ve kullanılan yaşam kalitesi ölçüm aracı, örneklem ve bulgular’ başlıkları altında Tablo 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) akış şeması

Örneklem özellikleri

İncelenen çalışmaların yayın tarihinin, 2014–2018 tarihleri arasında olduğu belirlendi. Çalışmaların yöntemlerine ait özellikler incelendiğinde; en fazla fertilité ilişkili yaşam kalitesi ölçeğinin (FertiQoL) kullanıldığı (6 çalışma), bunu 4 çalışma ile Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeğinin (WHOQOL-BREF) takip ettiği görüldü. Diğer çalışmalarda ise sağlık durumları ile yaşam kalitelerinin incelenmesinde kullanılmak üzere geliştirilen SF-36 yaşam kalitesi ölçeği (2 çalışma) kullanıldığı belirlendi. Çalışmaların Dünya'nın farklı ülkelerinde yapılmış olup (İtalya, Ürdün, Brezilya, Portekiz, İran, Tunus, Türkiye, Macaristan, Almanya, Amerika, Çin, İsrail, Nijerya), örneklem sayılarının 106 [10] ile 3088 [9] arasında değiştiği belirlendi. Çalışmalardan dokuz tanesinin tanımlayıcı tipte planlandığı, bir adet prospektif tipte, bir adet vaka-kontrol tipte, bir adet de randomize kontrollü tipte çalışma olduğu tespit edildi.

İnfertil kadınların yaşam kalitesi

İncelenen çalışmalarda kadınların yaş ortalamasının 30,2 ile 35,6 arasında değiştiği belirlendi. Fertilité ilişkili yaşam kalitesi ölçeğinin (FertiQoL) kullanıldığı çalışmalarda infertil kadınların yaşam kalitesi ölçek puanı ortalamalarının 61,8±2,9 ile 80,5±14,8 arasında değiştiği belirlendi. Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeğinin (WHOQOL-BREF) kullanıldığı çalışmalarda infertil kadınların ölçek puanı ortalamalarının 63,36±12,15 ile 79,88±11,65 arasında değiştiği görüldü. SF-36 yaşam kalitesi ölçeğinin kullanıldığı iki çalışmada ise ölçek puan ortalamaları 69,8±18,6 ve 76,70±14,29 olarak belirlendi. FertiQoL ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde en düşük puanın emosyonel alt boyuta ait olduğu (52,8±21,5–60,9±23,2) görüldü. Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeğinin (WHOQOL-BREF) alt boyutları incelendiğinde en düşük puanın sosyal (60,16±18,39) ve fiziksel alana (62,81±13,45) ait olduğu görüldü. SF-36 yaşam kalitesi ölçeğinin alt boyutlarında ise en düşük puan vitality (kendini enerjik hissetme, yorgun hissetmeme) alanına ait olduğu görüldü (57,70±15,84–59,5±16,9). İnfertil ve fertil kadınların karşılaştırıldığı çalışmalarda, [3,8,11] infertil kadınların fertil kadınlara göre daha düşük yaşam kalitesine sahip olduğu görüldü. Ülkeler bazında incelendiğinde; Almanya, Macaristan ve Ürdün'deki infertil çiftleri karşılaştıran çalışmada [12] Ürdün'lü kadınların daha düşük yaşam kalitesine sahip olduğu belirtilmiştir. Tüm çalışmalara bakıldığında ise İran (61,8±2,9), Türkiye (70,0±13,5) ve Nijerya (63,36±12,15) gibi ülkelerde düşük ölçek puanları tespit edilirken; Çin (79,88±11,65), Tunus (76,70±14,29)

ve Amerika (77,1±12,8) gibi ülkelerde yüksek ölçek puanları tespit edildiği belirlendi (Tablo 1).

İnfertil erkeklerin yaşam kalitesi

Çalışmalarda erkeklerin yaş ortalaması 34,6 ile 39,1 arasında değişmektedir. Fertilité ilişkili yaşam kalitesi ölçeğinin (FertiQoL) kullanıldığı çalışmalarda infertil erkeklerin ölçek puan ortalamalarının 74,0±13,6 ile 83,3±10,8 arasında değiştiği görüldü. SF-36 yaşam kalitesi ölçeğinin kullanıldığı çalışmada [6] ise ölçek puan ortalamasının 81,56±12,06 olduğu bulundu. FertiQoL ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde en düşük puanın emosyonel alt boyuta ait olduğu (63,1±22,7); SF-36 yaşam kalitesi ölçeğinde ise *vitality* (kendini enerjik hissetme, yorgun hissetmeme) alanına ait olduğu (65,3±13,1) görüldü. İnfertil erkeklerle fertil erkeklerin karşılaştırıldığı çalışmada [8] infertil erkeklerin fertil erkeklere göre daha düşük yaşam kalitesine sahip olduğu belirtilmiştir. Ülkeler bazında incelendiğinde; Türkiye'de yapılan çalışmada (74,0±13,6) düşük ölçek puanı tespit edilirken, Tunus (81,56±12,06) ve Amerika'da (83,3±10,8) yapılan çalışmalarda ise yüksek ölçek puanları tespit edildi (Tablo 1).

İnfertil bireylerin yaşam kalitesine etki eden faktörler

İncelenen çalışmalarda cinsiyet faktörü incelendiğinde infertil çiftlerin dahil edildiği çalışmaların tümünde [1,8,9,12–14] kadınların yaşam kalitesi erkeklere oranlara daha düşük bulunmuştur. İnfertil bireylerin yaşam kalitesine etki eden faktörler arasında eğitim seviyesi, kültür, yaş, evlilik süresi ve kadınlar için menstrual faktörler gibi etkenler yer almaktadır (Tablo 1). İnfertilitede yaşam kalitesine etki eden diğer faktörler incelendiğinde en az bir tamamlayıcı tıp (homeopati, bitkiler, akupunktur vb.) kullanan bireylerin kullanmayanlara göre yaşam kalitesinin daha yüksek olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı belirlenmiştir. [15] PCOS ve açıklanamayan infertilite tanılı bireylerin karşılaştırıldığı çalışmada PCOS tanılı kadınların yaşam kalitesi açıklanamayan infertilite tanılı kadınlara göre yüksek bulunurken, açıklanamayan infertilite tanısı bulunan kadınların eşlerinin yaşam kalitesi pcos tanılı kadınların eşlerine göre daha düşük bulunmuştur. [9] Tedavi sürecinin değerlendirildiği çalışmada (over stimülasyonu, oosit toplanması, embriyo transferi) yaşam kalitesinin en çok düştüğü dönemin embriyo transferi dönemi olduğu belirlenmiştir. [14] Hem infertil kadınlarda hem de infertil erkeklerde tamamlayıcı ve destekleyici tedavi olarak spirüaliteyi kullanan bireylerin yaşam kalitelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. [13] İlk IVF tedavisini başarısızlıkla sonlanması da infertil kadınların yaşam kalitesinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. [16]

Tablo 1. Değerlendirmeye alınan çalışmaların özellikleri

Sıra no	Yazar/yazarlar (yıl)	Başlık	Araştırma tipi ve kullanılan yaşam kalitesi ölçüm aracı	Örneklem	İncelenen Konu ve Bulgular
1	Sexty RE, Hamadneh J, Rösner S ve ark. (2016) ^[12]	Cross-cultural comparison of fertility specific quality of life in German, Hungarian and Jordanian couples attending a fertility center	Tanımlayıcı-Kesitsel Fertilite ilişkili yaşam kalitesi ölçeği (FertiQoL)	Almanya, Macaristan ve Ürdün'de fertilite kliniklerine başvuran çiftler n=750 çift	İlk kez fertilite kliniklerine başvuran çiftlerin fertilite ilişkili yaşam kaliteleri incelenmiş olup Ürdün'lü çiftlerde en az yaşam kalitesi ölçeği puanı tespit edilmiştir (p<0,001). FertiQoL ölçeği duygusal altboyutu: Ürdünlü çiftler: 59,4 Alman çiftler: 66,4 Macar çiftler: 74,3 Tüm gruplarda erkeklerin yaşam kalitesi puanı kadınlardan yüksek bulunmuştur (p<0,001). Duygusal alt boyut açısından: Ürdünlü çiftler: Kadınlar: 52,8 Erkekler: 63,1 Alman çiftler: Kadınlar: 60,5 Erkekler: 74,4 Macar çiftler: Kadınlar: 69,0 Erkekler: 81,4
2	Maroufizadeh S, Ghaheri A ve Omani Samani R. (2017) ^[16]	Factors associated with poor quality of life among Iranian infertile women undergoing IVF	Tanımlayıcı-kesitsel Fertilite ilişkili yaşam kalitesi ölçeği (FertiQoL)	İran'da IVF tedavisi alan 18-45 yaş arası kadınlar n=155	İnfertilite nedeniyle anksiyete ve depresyon yaşayan kadınların ve ilk IVF tedavisi başarısız olan kadınların yaşam kalitesi ölçeği puanı düşük bulunmuştur. FertiQoL ölçek puanı: 62,57±16,89 Açıklanmayan infertilite tanısı bulunanlarda daha düşük QoL puanı tespit edilmiştir (p<0,05). Daha önce başarısız tedavi öyküsü bulunanlarda daha düşük QoL ölçeği puanı tespit edilmiştir (p<0,05).
3	Göker A, Yanikkerem E, Birge Ö ve ark. (2018) ^[1]	Quality of life in Turkish infertile couples and related factors	Tanımlayıcı-kesitsel Fertilite ilişkili yaşam kalitesi ölçeği (FertiQoL)	Manisa'da infertilite tedavisi gören çiftler n=127 çift	Kadınların erkeklere göre yaşam kalitesi puanlarının daha düşük olduğu, 10 yıl ve üzeri süredir evli olan çiftlerde ve birden fazla sayıda evlilik yapan kadınlarda ölçek puanı daha yüksek bulunmuştur (p<0,05). Kadınların FertiQoL ölçek puanı: 70,0±13,5 Erkeklerin FertiQoL ölçek puanı: 74,0±13,6 p=0,001
4	Aduloju OP, Olaogun OD ve Aduloju T. (2018) ^[3]	Quality of life in women of reproductive age: a comparative study of infertile and fertile women in a Nigerian tertiary centre	Tanımlayıcı-kesitsel Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği (WHOQOL-BREF)	Nijerya'da infertil ve fertil kadınların karşılaştırılması n=1083 (722 fertil, 361 infertil kadın)	İnfertil kadınların yaşam kalitesi fertil kadınlara göre daha düşük bulunmuştur. Total ölçek puanında anlamlı bir farka rastlanmazken sosyal alt boyutunda fertil grupta, fiziksel alt boyutunda infertil grupta anlamlı yüksek bulunmuştur (p<0,05). Fertil grup ölçek puanı: 65,94±15,07 İnfertil grup ölçek puanı: 63,36±12,15 p=0,095
5	El Kissi Y, Amamou B, Hidar S ve ark. (2014) ^[8]	Quality of life of infertile Tunisian couples and differences according to gender	Vaka-kontrol SF-36 yaşam kalitesi ölçeği	Tunus'ta infertilite tedavisi gören ve görmeyen çiftlerin karşılaştırılması n=200 çift (100 vaka, 100 kontrol)	İnfertil kadınların infertil erkeklere göre daha düşük yaşam kalitesine ve infertil çiftlerin fertil çiftlere göre daha düşük yaşam kalitesine sahip olduğu belirlenmiştir. İnfertil grupta; Kadınların SF-36 ölçek toplam puanı: 76,70±14,29 Erkeklerin SF-36 ölçek toplam puanı: 81,56±12,06 p=0,01 Fertil grupta; Kadınların SF-36 ölçek toplam puanı: 76,70±14,29 Erkeklerin SF-36 ölçek toplam puanı: 83,30±13,30 p=0,01
6	Casu G, Ulivi G, Zaia V ve ark. (2017) ^[13]	Spirituality, infertility-related stress, and quality of life in Brazilian infertile couples: Analysis using the actor-partner interdependence mediation model	Tanımlayıcı-kesitsel Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği (WHOQOL-BREF)	Brezilya'da ilk kez infertilite tedavisi gören çiftler n=152 çift	Kadın ve erkeklerde güçlü bir maneviyatın bulunması infertilite ilişkili stresi azaltarak yaşam kalitesini artırmaktadır. Kadınlarda; Maneviyat-infertilite ilişkili stres ilişkisi: r=-0,29 p<0,001 İnfertilite ilişkili stres-yaşam kalitesi ilişkisi: r=0,28 p<0,001 Erkeklerde; Maneviyat-infertilite ilişkili stres ilişkisi: r=-0,24 p<0,05 İnfertilite ilişkili stres-yaşam kalitesi ilişkisi: r=0,07 p>0,05

Tablo 1 Devamı. Değerlendirmeye alınan çalışmaların özellikleri

7	Porat-Katz A, Paltiel O, Kahane A ve ark. (2016) ^[15]	The effect of using complementary medicine on the infertility-specific quality of life of women undergoing in vitro fertilization	Tanımlayıcı-kesitsel Fertilité ilişkili yaşam kalitesi ölçeği (FertiQoL)	İsrail'de IVF tedavisi gören 18–44 yaş arası kadınlar n=323	Tamamlayıcı tıp kullanan ve kullanan kadınlar yaşam kalitesi yönünden anlamlı bir farka rastlanmamıştır. FertiQoL ölçeğinin çekirdek modülünün alt boyutları incelendiğinde ilişkisel boyut yönünden tamamlayıcı tıp kullananlarda (p=0,005), sosyal boyut yönünden ise tamamlayıcı tıp kullananlarda yüksek bulunmuştur (p=0,010). İlişkisel boyut: Tamamlayıcı tıp kullananlar: 79,1±10,0 Tamamlayıcı tıp kullananlar: 74,1±14,4 Sosyal boyut: Tamamlayıcı tıp kullananlar: 75,7±15,5 Tamamlayıcı tıp kullananlar: 80,5±14,8
8	Xiaoli S, Mei L, Junjun B ve ark. (2016) ^[11]	Assessing the quality of life of infertile Chinese women: a cross-sectional study	Tanımlayıcı-kesitsel Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği (WHOQOL-BREF)	Çin'de infertilite tedavisi gören ve görmeyen 22–57 yaş arası kadınların karşılaştırılması n=162 (81 infertil, 81 fertil)	İnfertil kadınların yaşam kalitesi fertil kadınlara göre daha düşük bulunmuştur. İnfertil kadınların toplam ölçek puanı: 79,88 Fertil kadınların toplam ölçek puanı: 88,09 p=0,0000
9	Agostini F, Monti F, Andrei F ve ark. (2017) ^[14]	Assisted reproductive technology treatments and quality of life: a longitudinal study among subfertile women and men	Prospektif SF-36 yaşam kalitesi ölçeği	İtalya'da infertilite tedavisi gören çiftler n=170 (85 erkek, 85 kadın)	İnfertilite tedavisi gören kadın ve erkekler ovaryan stimülasyon, oosit alımı ve embriyo transferi dönemlerinde değerlendirilmiştir. İlk aşamadan sonuna kadar tüm alt boyutlarda kadınlarda yaşam kalitesinin azaldığı, erkeklerde ise 2. aşamada (oosit toplanması) azaldığı, embriyo transfer aşamasında ise arttığı belirlenmiştir (p<0,05).
10	Santoro N, Eisenberg E, Trussell JC ve ark. (2016) ^[9]	Fertility-related quality of life from two RCT cohorts with infertility: unexplained infertility and polycystic ovary syndrome	Randomize kontrollü Fertilité ilişkili yaşam kalitesi ölçeği (FertiQoL)	Amerika'da PCOS tanılı kadınlar ve eşleri ile açıklanamayan infertilite tanılı çiftlerin karşılaştırılması n=1374 PCOS 1714 açıklanamayan infertilite	PCOS nedeniyle infertilite tanılı kadınların fertilité ölçeği puanı açıklanamayan infertilite tanılı kadınlara göre daha düşük bulunmuştur. Kadınların erkeklerle göre yaşam kalitesi ölçeği puanları daha düşük bulunmuştur. PCOSlu kadınların eşlerinin ölçek puanı açıklanamayan infertilite tanılı kadınların eşlerine göre daha yüksek bulunmuştur. PCOS nedeniyle infertilite tanılı kadınların ölçek puanı: 72,3±14,8 Açıklanamayan infertilite tanılı kadınların ölçek puanı: 77,1±12,8 p<0,001
11	Namdar A, Naghizadeh MM, Zamani M ve ark. (2017) ^[17]	Quality of life and general health of infertile women	Tanımlayıcı-kesitsel Fertilité ilişkili yaşam kalitesi ölçeği (FertiQoL)	İran'da bir infertilite kliniğine başvuran kadınlar n=161	İnfertil kadınların yaşam kalitesi ölçek puanı ortalaması 61,8±2,9 bulunmuştur. Yaşam kalitesi ölçeği ile genel sağlık ölçeği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=-0,596, p<0,001). Eğitim seviyesi ve gelir düzeyi arttıkça infertil kadınların yaşam kalitesi artmıştır (p=0,015).
12	Ferreira M, Vicente S, Duarte J ve ark. (2015) ^[10]	Quality of Life of Women with Infertility	Tanımlayıcı Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği (WHOQOL-BREF)	Portekiz'de infertilite tanılı kadınlar n=106	Çalışmada yaşam kalitesi ile infertilite, yaş, menstruasyon süresi ve eğitim arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0,05).

Tartışma

Bu sistematik derlemenin amacı infertilitenin yaşam kalitesine olan etkisini incelemektir. İncelenen çalışmaların tümünde infertilite, yaşam kalitesini olumsuz etkileyen bir faktör olarak belirlenmiştir. İnfertil bireyler ebeveyn olma rolünü yerine getiremedikleri için kendini yetersiz hissetmektedirler.^[7,17] Erkekler infertiliteyi güçlerinin ve erkekliklerinin kaybı olarak algılamakta, kadınlar üreme ve soyu devam ettirme görevini yerine getiremediklerinden kendilerini suçlu olarak hissetmektedirler.^[18] İnfertilite tanısının

getirdiği psikososyal sorunlara tanı ve tedavi süresince yaşanan zorlukların da eklenmesiyle bireylerin yaşam kalitesi olumsuz etkilenmektedir.

İncelenen tüm çalışmalarda infertil kadınların yaşam kalitesi fertil kadınlardan daha düşük bulundu. Kadınlar infertilite nedeni kendileri olmasa dahi suçluluk ve kızgınlık duyguları yaşamaktadırlar. Kadınlar infertiliteyi daha fazla kişiselleştirmekte ve kayıp duygusu hissetmektedirler. Literatüre göre infertil kadınlar sağlıklı kadınlara göre anksiyete, stres ve depresyona daha yatkındır. İnfertil

kadınlarda intihar girişimi sağlıklı kadınlara göre iki kat daha fazla görülmektedir.^[18] Yaşanılan tüm bu psikososyal ve duygusal zorlanmalar nedeniyle infertil kadınların ferttil kadınlara göre yaşam kalitesi daha düşük olmaktadır. Özellikle kadınlığın doğurganlık ile özdeşleştirildiği toplumlarda infertilite tanısı, sosyal izolasyona, stigma duygusuna ve özgüven kaybına neden olmaktadır.^[5] Ülkeler bazında karşılaştırıldığında Türkiye, İran ve Nijerya gibi ülkelerde Amerika, Çin, Almanya gibi ülkelere göre daha düşük yaşam kalitesi puanlarının görülmesi bu nedene bağlı olarak söylenebilir. Erkeklerle yapılan karşılaştırmalarda ise infertil kadınların yaşam kalitesi infertil erkeklere göre daha düşük bulundu. Kadınlar infertiliteyi erkeklere göre daha fazla içselleştirmekte, duygusal olarak daha fazla olumsuz etkilenmektedir.^[19]

İnsanın temel içgüdülerinden biri üreme ve neslini devam ettirme isteğidir. Bu içgüdü'nün gerçekleştirilememiş olması bireylerde ciddi stresle sonuçlanır. Stresin nedeni yalnızca çocuk sahibi olamamak değil, üreme fonksiyonunun beden imajının merkezine yerleştirilmesi ile ilişkilidir. Ebeveyn rolünü üstlenememiş erkekler beden imajı yönünden kendini eksik hissedebilir.^[20] İnfertiliteyi erkekler, toplumun soyu devam ettirme beklentisini yerine getirememesi nedeniyle erkeklik güçlerinin kaybı olarak algılamaktadırlar.^[21] Bazı toplumlarda infertilitenin impotans ile eş anlamlı olduğu inancı yaygındır. Bu inanışlar ve erkek cinselliğine olan tutumlar infertil erkeklerde sosyal izolasyona, kızgınlık ve suçluluk duygusuna, stresin artmasına ve cinsel disfonksiyona neden olmakta, yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.^[7,22] Bu nedenle infertil erkeklerin yaşam kalitesi ferttil erkeklere göre daha düşüktür.

İnfertil bireylerde kültürel farklılıkların yaşam kalitesi üzerinde etkili olduğu belirlendi. Derleme kapsamında incelenen Almanya, Macaristan ve Ürdün'lü infertil çiftlerin yaşam kalitelerinin karşılaştırıldığı çalışmada ^[12] kültürün etkisi görülmektedir. İlk IVF tedavisinin başarısızlıkla sonuçlanması da bireylerin yaşam kalitesi üzerine olumsuz etki göstermektedir. Dilek ve Kızılkaya Beji'nin ^[23] çalışmasına göre infertilite tedavi süresince bireyler en fazla negatif gebelik sonucu öğrendiklerinde üzüntü yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle tekrar aynı sonuçla karşılaşma ihtimali bireylerin anksiyete ve kaygı yaşamasına neden olacağı için önceki tedavileri başarısızlıkla sonuçlanan infertil bireylerde daha kötü yaşam kalitesi görüldüğü söylenebilir. İnfertilite tedavi sürecinin de yaşam kalitesi üzerine olumsuz etkisi bulunmaktadır. Tedavi süresince kullanılan ilaçlar, oosit toplama sürecinde invaziv işleme maruz kalma ve embriyo transfer sürecinde gebelik sonucuna ilişkin beklentilerin artması nedeni ile yaşam kalitesi düşmektedir. Hastalar tedavi aşamalarında ilerlerken ve embriyo transferinin olduğu an

yaklaşırken, çiftin her iki üyesi de ortak bir hedefe ulaşmak isterler ve başarısızlık riskini göz önünde bulundurmaları gerekir. Bu aşamada çiftler, gebelik ve ebeveynliğe uyum sağlamaları veya olumsuz bir sonuçtan sonra başa çıkma gerekip gerekmediğini bilemediklerinden, belirsizliklere yol açmaktadır.^[24] Bu nedenle embriyo transfer döneminde kaygı düzeyi artmakta ve yaşam kalitesi düşmektedir.

Çeşitli şekillerde başa çıkma yöntemleri geliştirmiş infertil bireylerin daha iyi yaşam kalitesine sahip olduğu görüldü. Buna göre başatma mekanizması olarak maneviyatı kullanan (dua etme, inançlarına uygun ritüeller gerçekleştirme vb.) ve tamamlayıcı tıp yöntemlerine başvuran (homeopati, fitoterapi, akupunktur vb.) infertil bireylerin yaşadıkları psikososyal sorunlarla daha iyi başa çıktıkları görülmüş, bu nedenle de daha iyi yaşam kalitesine sahip oldukları belirlenmiştir.

Sonuç

İncelenen çalışmaların sonucuna göre infertilite, yaşam kalitesini olumsuz etkileyen bir faktör olarak belirlenmiştir. Üreme fonksiyonunu yerine getirememek ve ebeveyn olamamak gibi toplumsal rollerini yerine getiremediğini düşünen bireyler sosyal izolasyona, suçluluk ve kızgınlık duygularına, eşler arasındaki ilişkinin bozulmasına, cinsel disfonksiyona maruz kalmaktadır. Tüm bu nedenlerin ve tedavi süresince yaşanan faktörlerin (yoğun ilaç kullanımı, oosit toplanması gibi invaziv işlemlere maruz kalma, semen verme, gebelik sonucunun yarattığı beklenti ve kaygıların artması vb.) etkisiyle yaşam kalitesi düşmektedir. Yaşam kalitesi düşük olan bireylerde genel olarak mutsuzluk, yaşamdan keyif almama, yaşama ilişkin beklentilerin ve amaçların yitirilmesi ve depresyon gibi genel sağlık düzeyini olumsuz etkileyen sorunlar görülmektedir. İnfertilite nedeniyle yaşam kalitesinin düşmesi, bireylerde stres düzeyini artırarak tedavi sürecinin olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Bu nedenle hemşirelerin, infertil bireylere bakım verirken tanı ve tedavi sürecinin her aşamasında bireylerin yaşam kalitesini değerlendirmesi önemli ve gereklidir.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar ilişkisi olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek

Herhangi bir mali destek alınmamıştır.

Peer-review

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest

No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure

No financial disclosure was received

Kaynaklar

1. Goker A, Yanikkerem E, Birge O, Kuscü NK. Quality of life in Turkish infertile couples and related factors. *Human Fertil (Camb)* 2018;21:195–203. [CrossRef]
2. Altay B, Çavuşoğlu F, Çal A. Yaşlıların sağlık algısı, yaşam kalitesi ve sağlıkla ilgili yaşam kalitesini etkileyen faktörler. *TAF Prev Med Bull* 2016;15:181–9. [CrossRef]
3. Aduloju OP, Olaogun OD, Aduloju T. Quality of life in women of reproductive age: a comparative study of infertile and fertile women in a Nigerian tertiary centre. *J Obstet Gynaecol* 2018;38:247–51. [CrossRef]
4. Güleç G, Yalçın EG, Yenilmez Ç. İnfertil Çiftlerde Kaygı, Öfke, Başa Çıkma Yöntemleri, Yeti Yitimi ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi. *Kocatepe Med J* 2019;20:1–8. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/657298>
5. Shahraki Z, Tanha FD, Ghajarzadeh M. Depression, sexual dysfunction and sexual quality of life in women with infertility. *BMC Womens Health* 2018;18:92. [CrossRef]
6. Koyun A, Taşkın L, Terzioğlu F. Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı ve Ruhsal İşlevler: Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Curr App Psychiatry* 2011;3:67–99. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/115124>
7. Aydın S, Kızılkaya Beji N. İnfertil Çiftlerde Cinsel Fonksiyon ve İnfertilite Danışmanının Rolü. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Derg 2013;10:8–13. https://www.journalagent.com/kuhead/pdfs/KUHEAD_10_2_8_13.pdf
8. El Kissi Y, Amamou B, Hidar S, Idrissi KA, Khairi H, Hadj Ali BB. Quality of life of infertile Tunisian couples and differences according to gender. *Int J Gynecol Obstet* 2014;125:134–7. [CrossRef]
9. Santoro N, Eisenberg E, Trussel JC, Craig LB, Gracia C, Huang H, et al. Fertility-related quality of life from two RCT cohorts with infertility: unexplained infertility and polycystic ovary syndrome. *Hum Reprod* 2016;31:2268–79. [CrossRef]
10. Ferreira M, Vicente S, Duarte J, Chaves C. Quality of life of women with infertility. *Procedia Soc Behav Sci* 2015;165:21–9. [CrossRef]
11. Xiaoli S, Mei L, Junjun B, Shu Ding, Zhaolian W, Jin W, et al. Assessing the quality of life of infertile Chinese women: a cross-sectional study. *Taiwan J Obstet Gynecol* 2016;55:244–50. [CrossRef]
12. Sexty RE, Hamadneh J, Rösner S, Strowitzki T, Ditzgen B, Toth B, Wischmann T. Cross-cultural comparison of fertility specific quality of life in German, Hungarian and Jordanian couples attending a fertility center. *Health Qual Life Outcomes* 2016;14:27. <https://hqllo.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12955-016-0429-3>
13. Casu G, Ulivi G, Zaia V, Martins MCF, Barbosa CP, Gremigni P. Spirituality, infertility-related stress, and quality of life in Brazilian infertile couples: analysis using the actor-partner interdependence mediation model. *Res Nurs Health* 2018;41:156–65. [CrossRef]
14. Agostini F, Monti F, Andrei F, Paterlini M, Palomba S, Battista La Sala G. Assisted reproductive technology treatments and quality of life: a longitudinal study among subfertile women and men. *J Assist Reprod Genet* 2017;34:1307–15. [CrossRef]
15. Porat-Katz A, Paltiel O, Kahane A, Eldar-Geva T. The effect of using complementary medicine on the infertility-specific quality of life of women undergoing in vitro fertilization. *Intl J Gynecol Obstet* 2016;135:163–7. [CrossRef]
16. Maroufizadeh S, Ghaheri A, Omani Samani R. Factors associated with poor quality of life among Iranian infertile women undergoing IVF. *Psychol Health Med* 2017;22:145–51. [CrossRef]
17. Namdar A, Naghizadeh MM, Zamani M, Yaghmaei F, Sameni MH. Quality of life and general health of infertile women. *Health Qual Life Outcomes* 2017;15:1–7. [CrossRef]
18. Tanha FD, Mohseni M, Ghajarzadeh M. Sexual function in women with primary and secondary infertility in comparison with controls. *Int J Impotence Res* 2014;26:132–4. [CrossRef]
19. Yangın H, Kukulü K, Gülşen S, Aktaş M, Sever B. A survey on the correlation between sexual satisfaction and depressive symptoms during infertility. *Health Care Women Int* 2016;37:1082–95. [CrossRef]
20. Sezgin H, Hocoğlu Ç. İnfertilitenin Psikiyatrik Yönü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 2014;6:165–84. [CrossRef]
21. Bechoua S, Hamamah S, Scalici E. Male infertility: an obstacle to sexuality? *Andrology* 2016;4:395–403. [CrossRef]
22. Küçükdurmaz F, Taşkıran M, Akbulut FM, Gökçe A. Erkek infertilitesi ve cinsel fonksiyon ilişkisi. *Erkek Üreme Sağlığı* 2015;17:285–8.
23. Dilek N, Kızılkaya Beji N. Yardımcı üreme teknikleri ile tedavi olan çiftlerin emosyonel tepkilerinin belirlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Derg* 2012;9:24–9. http://www.journalagent.com/kuhead/pdfs/KUHEAD_9_1_24_29.pdf
24. Verhaak CM, Smeenk JMJ, Evers AWM, Kremer JAM, Kraaimaat FW, Braat DDM. Women's emotional adjustment to IVF: a systematic review of 25 years of research. *Hum Reprod Update* 2007;13:27–36. [CrossRef]